

Nr 11

Utrikesutskottets betänkande i anledning av motion om undersökning rörande förekomsten av kemisk krigföring i Angola och Moçambique.**Motionen**

I motionen 1973:277 av herr Hermansson m. fl. (vpk) föreslås "att riksdagen hos regeringen hemställer om att ta initiativ till bildandet av en internationell expertkommission för undersökning av den kemiska krigföringen i Angola och Moçambique samt för undersökning av andra krigsförbrytelser begångna av Portugals regering".

Motionärerna påtalar att Sverige i FN:s kolonialkommitté i april 1971 avstått från att rösta på en resolution om Portugals användande av giftgaser i Angola. Sedan dess har enligt motionärerna ytterligare bevis framkommit för att den kemiska krigföringen intensifierats i Angola och utvidgats till Moçambique. Även i Guinea-Bissau finns tecken på att kemisk krigföring förbereds. Den exakta omfattningen och verkningarna av gifthanvändningen är emellertid fortfarande okänd för omvärlden. Regeringen borde därför ta initiativ till bildandet av en internationell expertkommission för undersökning av den kemiska krigföringen i Angola och Moçambique. Även Portugals användande av NATO-vapen och brott mot internationella konventioner borde kunna ingå i en sådan undersökningskommissions uppgifter. Representanter för befrielse-rörelserna har sagt sig välkomna ett initiativ av detta slag.

Utskottet

FN:s kolonialkommittés resolution, som åberopas i motionen, innehöll ett fördömande av den portugisiska regeringen för bruk av växtförstörelsemedel av avlövningsmedel, vare sig det skedde i Angola eller andra portugisiska kolonier. I resolutionen fästes bl. a. säkerhetsrådets uppmärksamhet på det trängande behovet av åtgärder för att få Portugal att sluta använda sådana kemiska medel.

Till grund för beslutet låg ett telegram från ledaren för befrielse-rörelsen MPLA, vari Portugal anklagades för att sedan början av år 1970 ha begagnat dessa stridsmedel i de av MPLA behärskade områdena av Angola.

Sverige avstod från att rösta på resolutionen och förklarade utförligt sina skäl. Eftersom säkerhetsrådet var engagerat i frågan om de portugisiska kolonierna i deras helhet, fann man det rimligt om rådets uppmärksamhet fästes på telegrammet från MPLA. Men detta kunde mot Portugals bestridande inte i och för sig tas som bevis för att kemisk krigföring verkligen förekommit. Påståenden kunde inte vara någon ersättning för fakta, det var en grundläggande rättsprincip som Sverige

inte kunde frångå.

Som initiativtagare till 1969 års FN-resolution om kemiska och bakteriologiska vapen hyste Sverige inga tvivel om att bruket av sådana växtförstörande medel som herbicider i väpnade konflikter stred mot allmänt erkända internationella rättsregler och inte heller om att dessa regler var tillämpliga på de konflikter som pågick i de portugisiska kolonierna. Om anklagelserna mot Portugal bevisades, skulle svenska regeringen inte tveka att ansluta sig till fördomandet av portugisiska regeringen. Men det var ett allvarligt steg för varje regering att utfärda en sådan dom. Den måste så långt det stod i mänsklig makt vila på oemotsägliga fakta. Sverige fann att det skulle ligga i Portugals intresse att ta initiativ till en opartisk internationell undersökning. Om anklagelserna verkligen var falska, skulle detta ge portugisiska regeringen en möjlighet att rentvå sig.

I den resolution som generalförsamlingen antog hösten 1972 om områden under portugisisk administration förekom bl. a. ett fördömande av "det hänsynslösa bruket av napalm och kemiska ämnen i Angola, Guinea (Bissau) och Kap Verdeöarna samt Moçambique". Sverige liksom övriga nordiska stater röstade för denna resolution. I en gemensam nordisk röstförklaring framfördes emellertid vissa betänkligheter beträffande ifrågavarande formuleringar i resolutionen. De nordiska länderna menade att varje fördömande måste grundas på bestyrkta uppgifter, vilka de inte ansåg vara för handen i detta fall.

I det svenska anförandet i debatten om de portugisiska områdena framhölls att vissa rapporter gav vid handen att kemiska vapen av obestämt ursprung skulle ha kommit till användning i de portugisiska områdena. En opartisk studie i FN-regi skulle kunna bidra till att kasta ljus över Portugals militära aktiviteter i dessa områden.

FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna uppdrog 1971 åt en särskild arbetsgrupp att göra en studie av bl. a. kolonialismens manifestationer i de av vita minoritetsregimer behärskade områdena i Afrika. Arbetsgruppen har i mars 1973 avgett en rapport, i vilken bl. a. uttalas att napalm, avlövningsmedel, herbicider och kemiska ämnen används av portugiserna i terroryfte. Arbetsgruppen grundar sina slutsatser på ett antal vittnesmål, vilka emellertid inte närmare analyseras i rapporten.

Rapporten kommer att diskuteras i kommissionen för de mänskliga rättigheterna, där bl. a. Norge är medlem.

Utskottet finner att starka indicier föreligger att växtgifter och avlövningsmedel m. fl. kemiska ämnen används av de portugisiska styrkorna i krigföringen i de afrikanska territorierna. Utvecklingen synes därför motivera att en opartisk expertkommission tillsätts för att undersöka förekomsten av sådana folkrättsstridiga krigföringsmetoder i ifrågavarande områden.

Som av ovanstående redogörelse framgår har Sverige i FN förordat en dylik opartisk undersökning.

Syftet med motionen 1973:277 synes vara tillgodosett.

Utskottet hemställer

att riksdagen anser motionen 1973:277 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 24 april 1973

På utrikesutskottets vägnar

ARNE GEIJER

Närvarande: herrar Arne Geijer i Stockholm (s), Dahlén (fp), fru Lewén-Eliasson (s), herrar Adamsson (s), Johansson i Jönköping (s), Wirmark (fp), Palm (s), Göransson (s), Turesson (m), Hellström (s), fröken Bergegren (s) och fru Nilsson i Kristianstad (c).

